

Eindrapportage

2.1 Gereedschapskist 2020

Bas Lerink¹, Jasprina Kremers², Anne Reichgelt²

1 Wageningen University & Research

2 Stichting Probos

Dit onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (project nummer BO-00.00-000-000.00).

Namen/logos van deelnemende instanties/bedrijven

Photo cover: Gereedschapskist logo (Bratpack, 2020)

Inhoud

1	Achtergrond en doel	5
	1.1 Achtergrond	5
	1.2 Doel	5
2.	Resultaten	6
	2.1. Beschrijven pilots 2019	6
	2.2 Boomsoortenportaal	7
	2.3 Hoofdthema houtketen	8
	2.4 Climate-Smart Forestry Network	8
	2.4 Overige activiteiten	9
4.	Conclusie en vervolg	11
	4.1. Conclusie	11
	4.2. Vervolg	11

1 Achtergrond en doel

1.1 Achtergrond

Een belangrijk element van de klimaatvelop is het informeren van de beheerders over opties voor het klimaatslim beheren van bos- en natuurterreinen. Daarin is de gereedschapskist een belangrijk hulpmiddel. In de klimaatveloppe van 2018 is de basisstructuur van de gereedschapskist op de website opgeleverd, maar ontbraken nog veel maatregelen en voorbeeldprojecten. In 2019 werd de Gereedschapskist verder gevuld, met name door het omzetten van de pilots in voorbeeldprojecten, ondersteuning van de pilots bij de kwantificering van kosten en (klimaat)opbrengsten en samen nadenken over de monitoringsstrategie. Er werd tevens, op verzoek van gebruikers een eerste versie van de boomsoortentabel opgeleverd, waarin informatie over alle relevante bosboomsoorten van Nederland wordt gegeven.

Verder is er een connectie gemaakt met de website van de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers, door enkele van de voorbeeldprojecten van deze coalitie toe te voegen aan de Gereedschapskist. Enkele interessante projecten die zich buiten de klimaatvelop afspeelden, zijn ook toegevoegd als voorbeeldproject aan de Gereedschapskist. Daarnaast is er een pagina 'Feiten en cijfers' toegevoegd, waar meer algemene informatie, kengetallen en antwoorden op veelgestelde vragen worden gegeven. Eind 2019 zijn er tevens factsheets opgesteld over 'Klimaatmaatregelen met Bomen, Bos en Natuur'. Deze factsheets zijn op 23 januari gepresenteerd tijdens de Coalitie Bos en Hout conferentie 'De jaren '20, decennium van het bos'. Daarna zijn de factsheets ook gepubliceerd op de Gereedschapskist.

1.2 Doel

In 2020 werd als doel gesteld om het niet beschreven deel van de pilots van 2019 te beschrijven aan de hand van maatregelen en voorbeeldprojecten. Daarnaast was gepland om enkele nieuwe functionaliteiten aan de Gereedschapskist toe te voegen, te weten:

- Een portaal waar ervaringen van particuliere beheerders / landgoedeigenaren met de aanplant van minder gebruikelijke boomsoorten kunnen worden gedeeld.
- Een hoofdthema over 'Bouwen met hout', met bijbehorende maatregelen en voorbeeldprojecten
- Een pagina waar pilots en andere initiatieven uit Europese landen gericht op klimaatslim bos- en natuurbeheer worden beschreven.

Activiteiten die daarnaast gepland waren:

- Ondersteuning voor project 1.2 (Monitoring klimaatpilots)
- Interviews en enquête gebruikerservaringen
- Samenstellen communicatietoolkit
- Meewerken aan WENR-rapport over ervaringen KE2018 en KE2019

2. Resultaten

2.1. Beschrijven pilots 2019

Op basis van de resultaten en ervaringen uit de KE-pilots van 2019 zijn een aantal nieuwe maatregelen en voorbeeldprojecten beschreven op de Gereedheidskist. Onderstaande tabel geeft hier een overzicht van.

Maatregelen	Links
Aanleg landschapselementen	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/aanleg-landschapselementen
Benutten van maaisel (update)	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/benutten-van-maaisel
Boomsoortenkeuze	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/boomsoortenkeuze
CO2-gerichte aanleg en beheer wegbepanting	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/co2-gerichte-aanleg-en-beheer-van-wegbepanting
Brandpreventie	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/brandpreventie
Nieuw bos en kleinschalig wonen	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/nieuw-bos-en-kleinschalig-wonen
Tiny Forests	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/tiny-forests
Ondersteunen provinciale plannen	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/ondersteunen-provinciale-plannen
Preventie wildschade	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/preventie-wildschade
Bebossen van landbouwgronden	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/bebossen-landbouwgronden
Bodembewerking	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/bodembewerking
Nutriëntenhuishouding bosbodems herstellen	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/maatregel/nutriëntenhuishouding-bosbodems-herstellen
Voorbeeldprojecten	Links
BioBlocks	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/34/voorbeeldproject-bioblocks
Stimuleren verjonging Rheden	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/36/voorbeeldproject-stimuleren-verjonging-rheden
Appelboomgaard in kippenuitloop Scherpenzeel	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/37/voorbeeldproject-appelboomgaard-in-kippenuitloop-scherpenzeel
Bosaanleg DEGANED Winschoten	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/38/voorbeeldproject-bosaanleg-deganed-winschoten
Kippen en wilgen Overberg	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/39/voorbeeldproject-kippen-en-wilgen-overberg
Geriefbosje Hall	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/40/voorbeeldproject-geriefbosje-hall
Houtsingels Hulshorst	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/41/voorbeeldproject-houtsingels-hulshorst
Stimuleren verjonging Feithenhof	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/42/voorbeeldproject-stimuleren-verjonging-feithenhof
Voedselbos Dalflen	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/43/voorbeeldproject-voedselbos-dalflen
Essenomvorming Kerkpolder	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/44/voorbeeldproject-essenomvorming-kerkpolder
Tiny Forest Zaanstad	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/45/voorbeeldproject-tiny-forest-zaanstad

Houtketen Utrechts Landschap	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/46/houtketen-utrechts-landschap
Stimuleren verjonging Beekbergen	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/47/voorbeeldproject-stimuleren-verjonging-beekbergen
Forest Fitness Rucphen	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/48/voorbeeldproject-forest-fitness-rucphen
Koolstofopslag in bosbodems	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/projecten/49/voorbeeldproject-koolstofopslag-in-bosbodems

2.2 Boomsoortenportaal

Eind 2020 is er een boomsoortenportaal ingericht op de Gereedschapskist, waar ervaringen met minder gangbare boomsoorten gedeeld kunnen worden. Het portaal is met ondersteuning van de KNBV gerealiseerd. Tot nu toe zijn er al meer dan 70 ervaringen gedeeld. Boseigenaren, beheerders en anderszins betrokkenen kunnen via een online formulier (zie onderstaande afbeelding) hun ervaring delen. Na beoordeling door de beheerders van de Gereedschapskist verschijnt de ervaring op een interactieve kaart en wordt de beschrijving getoond.

Vereist

Uw naam

Uw e-mailadres

Boomsoort

Uit hoeveel bomen bestaat de opstand

Locatie opstand

Locatie niet weergeven op website

Beschrijving ervaring

Optioneel

Eigenaar van de opstand

Teeltwijze plantsoen

Kiemjaar

Herkomst

Boomhoogte

Diameter dominante boom

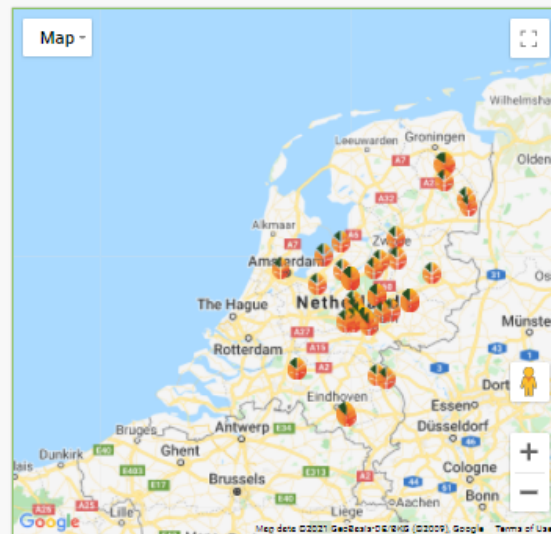
Foto(s) betreffende opstand (.jpg, .jpeg, .png)

Verstuur

Figuur 1 Inzendformulier boomsoortenportaal

Ervaringen

Abies alba - Gewone zilverspar
Abies grandis - Reuzenzilverspar
Abies homolepis - Nikko zilverspar
Abies nordmanniana - Kaukasische zilverspar
Abies veitchii - Japanse zilverspar
Betula maximowicziana - Grootbladige berk
Calocedrus decurrens - Wierookceder
Carpinus betulus - Haagbeuk
Castanea sativa - Tamme kastanje
Chamaecyparis lawsoniana - Lawson cipres
Corylus avellana - Hazelaar
Corylus colurna - Boomhazelaar
Cryptomeria japonica - Sikkelpopulier
Juglans nigra - Zwarte walnoot
Juglans regia - Okkernoot
Liriodendron tulipifera - Tulpenboom
Metasequoia glyptostroboides - Watercipres
Picea omorika - Servische spar
Picea orientalis - Kaukasische spar
Picea sitchensis - Sitkaspar
Pinus nigra - Zwarte den
Pinus peuce Griseb. - Balkanden
Pinus pinaster - Zeeden
Populus tremula - Ratelpopulier
Pseudotsuga menziesii - Douglas
Quercus petraea - Wintereik
Sequoiadendron giganteum - Mammoetboom
Sorbus domestica - Peerbes
Sorbus torminalis - Elsbes
Styphnolobium japonicum - Honingboom
Taxus baccata - Venijnboom
Thuja plicata - Reuzenlebensboom
Tilia cordata - Winterlinde
Tilia x europaea - Hollandse linde
Ulmus laevis - Fladderiep

Figuur 2 Overzichtskaat boomsoortenportaal

2.3 Hoofdthema houtketen

Zowel in KE2018 als in KE2019 werden pilots uitgevoerd met betrekking tot de houtketen. Hier was echter nog geen hoofdthema voor op de Gereedschapskist. In 2020 is er een hoofdthema 'Houtketen' ingericht. De maatregelen en voorbeeldprojecten zijn gericht op de beheerder, waardoor er twee richtingen behandeld worden:

- Leveren van houten producten voor gebruik binnen Nederland
- Toepassen van hout binnen eigen terreinen

2.4 Climate-Smart Forestry Network

Binnen de Gereedschapskist is vanaf 2020 samengewerkt met het Climate-Smart Forestry Network (project 0.3). Er is een pagina ingericht waar projectbeschrijvingen voortkomend uit het CSF Network gedeeld kunnen worden. Daarnaast is de domeinnaam www.climatesmartforestry.eu vastgelegd, die doorlinkt naar de CSF Network pagina op de Gereedschapskist. Onderstaande figuur toont de pagina, met interactieve kaart waarop de locaties van de projecten worden weergegeven.

Climate-Smart Forestry in Europe

Europe's forests are being hit hard by climate change. At the same time we expect forests to fulfil their carbon sink function and maintain and provide many other functions. This is not only vital for the big forest countries, but also for the wood importing countries in Europe. Europe needs coordinated actions in this field. Climate-Smart Forestry (CSF) is a prominent way to deal with this and is urgently needed to connect mitigation with adaption measures, enhancing the resilience of forest resources and ecosystem services, and meet the needs of a growing population. The Netherlands has been the first country in Europe to establish CSF pilots to connect science to action and to demonstrate its potential. Several other countries have also started actions in recent years.

We believe that it is time to upscale the actions based on the experiences from CSF projects. In 2020, a European Network on Climate-Smart Forestry has started, with representatives from more than ten European countries (listed below). The network gathers information on CSF projects. The gathered information is presented on the interactive map on this webpage. In 2021, more information on projects will be added.

Overview of climate-smart forestry projects in Europe:

Figuur 3 CSF Network pagina op de Gereedschapskist

2.4 Overige activiteiten

In 2020 is de eerste monitoringsronde van de klimaatenvelop pilots van start gegaan. Vanuit de Gereedschapskist is hierbij ondersteuning geboden, om te waarborgen dat er geschikte informatie uit zou voortkomen om te delen op de website. De monitoringsronde was in eerste instantie gericht op de revitalisering in naald- en essenbos en de agroforestry pilots. Hieruit is interessante informatie gekomen, die binnenkort gedeeld zal worden op de Gereedschapskist.

In samenwerking met communicatiebureau De Lynx zijn er verschillende taken uitgevoerd met betrekking tot communicatie van de Gereedschapskist. Er is een communicatie-toolkit opgesteld, die naar projectleiders gestuurd kan worden die een voorbeeldproject op de Gereedschapskist hebben. Met deze toolkit wordt gestimuleerd dat projectleiders de pagina's verspreiden in hun netwerk en zo de zichtbaarheid van de Gereedschapskist vergroten. Daarnaast heeft De Lynx geholpen bij het opzetten van een enquête om gebruikerservaringen te verzamelen. Ook zijn er zes interviews afgenomen, waarbij voor elk hoofdthema een expert is geïnterviewd:

- Bosbeheer – Dennis Lindenbergh (Bosgroepen)
- Bosuitbreiding – Vincent Lokin (Arboribus Silva)
- Agroforestry – Piet Rombouts (Rombouts Agro-ecologie)
- Landschap – Gerrit-Jan van Herwaarden (Landschappen NL)
- Natte Natuur – Paul Vertegaal (Natuurmonumenten)
- Houtketen – David Borgman (Borgman Beheer Advies)

De informatie die voortkwam uit de enquête en de interviews wordt aangewend om een plan van aanpak te maken voor de Gereedchapskist in 2021.

In 2020 is er besloten een WENR-rapport te schrijven over de ervaringen en resultaten uit de KE2018 en KE2019. Op basis van de eindrapportages en inbreng van de projectleiders van beide klimaatenvelopen is het rapport "Twee jaar ervaring met Klimaatslim Bos- en Natuurbeheer in Nederland" samengesteld, dat via onderstaande link te downloaden is:

<https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/eindrapportages>

Lerink, B., Schelhaas, M.-J., Clerkx, S., Copini, P., Veraart, J., Den Ouden, J., Sass-Klaassen, U., Kistenkas, F., Kruijt, B., Boosten, M., Kremers, J., Reichgelt, A., Penninkhof, J., Oldenburger, J., Snoep, M., Hekhuis, H., De Groot, C., Koopmans, G., Lindenbergh, D., Delforterie, W., Lokin, V., Van der Gaast, W., Vertegaal, P., Enthoven, G., Groot, D., Brunsveld, M., Groenendijk, S., Rombouts, P., Buiten, M., Corten, I., Klaassen, R., De Munck, E., Van den Heuvel, P., Borgman, D., Derksen, P., Van Korven, P., Nabuurs, G.-J. (2020). Twee jaar ervaring met Klimaatslim Bos- en Natuurbeheer in Nederland; Resultaten van de klimaatenvelopen Bos, Natuur en Hout 2018 en 2019. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport . 56 blz.; 22 fig.; 4 tab.; 34 ref.

Figuur 4 Voorblad van het rapport "Twee jaar ervaring met Klimaatslim Bos- en Natuurbeheer in Nederland"

4. Conclusie en vervolg

4.1. Conclusie

De Gereedschapskist staat op het moment van schrijven ruim twee jaar online. Doordat er regelmatig nieuwe teksten en functionaliteiten verschijnen, blijft de Gereedschapskist interessant voor een breed publiek. Beheerders, beleidsmakers, studenten en andere geïnteresseerden weten de Gereedschapskist te vinden. Uit de enquête en interviews die dit jaar zijn uitgevoerd is gebleken dat er een solide basis staat, maar dat er nog vele mogelijkheden zijn om de Gereedschapskist verder uit te breiden.

De Gereedschapskist moet ook onder de Bossenstrategie een centrale rol spelen. Het komende jaar zal er gekeken worden hoe de rol van de Gereedschapskist er onder de Bossenstrategie precies uitziet.

4.2. Vervolg

Het hoofddoel van de Gereedschapskist is het delen van ervaringen en resultaten uit de pilots van de klimaatenvelop. Ook in 2021 zal dit dus de belangrijkste taak zijn, die vooral zal bestaan uit het beschrijven van de pilots van 2020. Daarnaast zullen de resultaten uit de klimaatenvelop 2020 pilot '1.2 Monitoring klimaatpilots' gebruikt worden om enkele oudere pagina's te updaten. In 2021 wordt daarnaast input verwacht vanuit projecten die gefinancierd zijn door het SIA Programma "Praktijkkennis voor Voedsel en Groen: Duurzaam Bosbeheer".

Daarnaast zal de Home pagina een frisser uiterlijk krijgen. Op basis van advies van communicatiebureau De Lynx, dat onderdeel uitmaakte van het Gereedschapskist project van 2020, is er een nieuw design voor de Home pagina ontwikkeld. Dit zal in 2021 geïmplementeerd worden. Het hoofdthema 'Overige natuur' zal van naam veranderen in 'Natte natuur'. De klimaatpilots in natuurterreinen anders dan bos zijn vooral gericht op natte natuurterreinen, waardoor deze benaming meer recht doet aan de inhoud van het hoofdthema. Het hoofdthema zal daarnaast ook een inhoudelijk upgrade krijgen, met meer maatregelen en voorbeeldprojecten.

Het Boomsoortenportaal is gereed en zal naar verwachting geen grote aanpassingen ondergaan het komende jaar. Wel zal er tijd worden gestoken in het uploaden van ingezonden ervaringen. Ook zullen de factsheets uit de pilot '1.1 Vergroten kennis en beschikbaarheid klimaatslimme boomsoorten' beschikbaar worden gesteld op de boomsoortabel.

Wageningen Environmental Research
P.O. Box 47
6700 AA Wageningen
The Netherlands
T +31 (0)317 48 07 00
www.wur.nl/environmental-research

Wageningen Environmental Research
Report
ISSN 1566-7197

The mission of Wageningen University and Research is "To explore the potential of nature to improve the quality of life". Under the banner Wageningen University & Research, Wageningen University and the specialised research institutes of the Wageningen Research Foundation have joined forces in contributing to finding solutions to important questions in the domain of healthy food and living environment. With its roughly 30 branches, 5,000 employees and 10,000 students, Wageningen University & Research is one of the leading organisations in its domain. The unique Wageningen approach lies in its integrated approach to issues and the collaboration between different disciplines.

